

Рад примљен: 23. 11. 2015.
Рад прихваћен: 23. 12. 2015.

Оригинални
научни рад

др Зорица Цветановић¹
Универзитет у Београду, Учитељски факултет

doi:10.5937/inovacije1504044C

Репродуктивна питања за тумачење књижевної шекстиа у првом разреду основне школе

Резиме: Настава српској језика почиње учењем читања и писања, а у том периоду, као и касније, у другом полугодишњу првој разреда, прожимају се све наставне области – језик, књижевности и језичка култура. Тумачење књижевної шекстиа на наставном часу почиње од првих питања и реализује се кроз питања, задатке и налоге за ученике. Поседно су значајна питања за разумевање и тумачење шекстиа. У раду су представљена репродуктивна питања, чији се одговори могу пронаћи у самом шекстиу и којима почиње наставно тумачење. Циљ рада је појмовно одређење репродуктивних питања којима се тумачи књижевни шексти и утврђивање засиљености ових питања у дидактичко-методичкој апаратури у читанкама за први разред основне школе.

Кључне речи: почетно читање, настава књижевности, методичко тумачење шекстиа, психологија питања, репродуктивна питања.

Увод

У првом разреду основне школе књижевност је наставна област која је заступљена у почетном читању и писању, и у усавршавању читања са разумевањем и тумачењем текстова. Читање књижевних текстова у том периоду подразумева обраду која се базира на књижевнотеоријским и методичким поставкама. Образовни циљ наставе књижевности у првом, као и у осталим разредима, није класично учење, већ рад на разумевању, доживљавању и тумачењу текстова. „Циљеви наставног рада на књижевном

тексту који се остварују одговарањем на питања могу се посматрати у ужем и ширем смислу. Основни циљеви су разумевање и тумачење текста уз помоћ питања. У ширем контексту наставног процеса питања и одговори утичу на развијање знања и вештина“ (Cvetanović, 2014: 364). Зато је важно да наставник припреми систем питања за разговор о књижевном тексту. Ученици који су тек научили да читају прво треба да разумеју текст, затим да га тумаче, а питања се тако и припремају. Репродуктивна питања омогућавају управо то – боље разумевање и усмеравање на анализу књижевног текста.

¹ zorica.cvetanovic@uf.bg.ac.rs

У педагошким разматрањима репродукција се везује за понављање чињеница из градива. Владимир Пољак издваја репродуктивно и продуктивно понављање, уз објашњење само за другу врсту – одвија се „уз примјену мисаоних активности као што су: успоређивање, синтетизирање, систематизирање, мијењање или преиначавање, рјешавање хипотезе, конкретизирање“ (Пољак, 1984: 14). Међутим, репродукција у ширем смислу означава понављање и поновно стварање одређеног садржаја, догађаја². У настави књижевности разговор о тексту не подразумева понављање градива, већ проучавање текста, откривање књижевних чинилаца и тумачење. Књижевни текст се не понавља, већ се у њему прати редослед догађаја, откривају се узрочно-последичне везе између ситуација и ликова и разговора се о идејама³. Наставним разговором о књижевном тексту не тражи се понављање чињеница, већ њихово проналажење или откривање. Проучавалац књижевности Александар Јовановић истиче да не постоји никакво објективно, свуда прихваћено знање о књижевности, јер „разумевање литературе неће се сада мерити количином усвојених чињеница, оно ће бити једнако напору уложеном у одговоре на питања које дело поставља“ (Пољак, 1984: 19). Зато се учење и касније репродукција градива веома разликује од рада на књижевном тексту.

Педагошки приступ књижевном тексту имају Сали Годину (Sally Godihno) и Џени Вилсон (Jeni Wilson) у основи своје студије о питањима у настави, јер користе Блумову таксо-

номију за постављање питања (Godžinu, Vilson, 2014: 14). У складу са овом класификацијом доносе примере питања за бајку „Црвенкапа“. Питања за *памћење*: *где је живела Црвенкапина бака* и *разумевање*: *шпија је био циљ Црвенкапине њосеће баки су репродуктивног типа*. Остала питања су углавном продуктивна, за анализу текста, али и разговор поводом њега. На пример, *примењивање*: *да вам је бака болесна и да треба да је њосећите, шпија бисте јој огнели*; *анализирање*: *зашто, по вашем мишљењу, Црвенкапа није прејо знала вука*. Овакав приступ тексту подразумева да је први ниво наставног рада памћење. Међутим, разумевање и тумачење не подразумевају памћење, већ рад на књижевном тексту, коме се ученик стално враћа⁴.

Разговор и питања у настави се дефинишу као основа образовања, јер помоћу њих наставник управља овим процесом. Дидактичари питања групишу на питања знања (систематизовање чињеница), питања мишљења (сагледавање веза и односа) и проблемска питања (траже решавање проблема). Младен Вилотијевић (Vilotijević, 2000: 245) још истиче да „у настави преовлађују питања којима се тражи репродукција чињеница, али ученичко мишљење подстичу она питања којима се тражи сагледавање веза међу чињеницама“⁵. У *Лексикону образовних термина* нема класификације питања, али је нагласак на њиховој образовној улози. „Питања у настави имају различите дидактичке функције: усмеравају мисаону активност ученика; подстичу самосталност ученика у стицању знања и расуђивању; проверавају вр-

2 У *Речнику српскога језика* (Rečnik srpskog jezika, 2007: 1160) за прва два значења наводи се да је „репродукција ж лат. 1. а. поново стварање, понављање; поновно оживљавање у мислима ~ звука, ~ стварности; моћ репродукције догађаја“.

3 Препричавање књижевног текста подразумева његово репродуковање, односно репродукцију његове садржине. Овај облик усменог и писменог изражавања ученика не треба поистовећивати са анализом текста. Ученици препричавају текст након анализе, јер само тако овај облик изражавања има своју функцију.

4 На наставним часовима обраде ученик има књижевни текст пред собом. Од ученика се не тражи да учи или памти чињенице из текста, већ да их проналази. Иако се у неким студијама књижевни текст посматра као и сваки други наставни садржај, то није природно, јер је књижевност уметност, а сваки књижевни текст једно самостално уметничко дело.

5 У дидактичкој литератури има веома мало примера за обраду књижевног текста, више се говори о обради и утврђивању градива, односно учењу граматике и правописа или садржаја из других школских предмета.

сту и ниво усвојених знања“ (Leksikon obrazovnih termina, 2014: 75). У односу на ове функције, свако питање усмерено је на мисаону активност или знања ученика. Питања о књижевном тексту најчешће спадају у групу која усмерава пажњу и активност ученика на елементе који чине основу за анализу текста на часу.

Питања за разумевање и тумачење текста припрема наставник, а значајна су и она која се налазе у читанкама, као и у наставним листовима уз читанку. Та питања и ти задаци у методичкој литератури класификовани су на различите начине, а углавном сви методичари у својим поделама издвајају репродуктивна питања.

Репродуктивна питања у настави књижевности

У првом разреду, кад је ученик тек савладао технику читања, прво се постављају питања о разумевању књижевног текста. Ова питања су први ниво у обради, која се касније проширује и обухвата многе елементе књижевнотеоријске анализе. Ипак, разумевање и тумачење текста су два сегмента обраде који се не могу раздвојити, они се преплићу и нема увек јасне границе између њих. Питања у настави која обухватају разумевање и тумачење су репродуктивна и продуктивна питања. Репродуктивна питања⁶ у настави књижевности у млађим разредима основне школе подразумевају питања за казивање познатих садржаја, односно кад ученик одговор може пронаћи у књижевном тексту. Продуктивним питањима се ученик наводи на самостално закључивање – откривањем узрочно-последичних веза, проучавањем ликова, идеја, мотива⁷.

Методичар Милија Николић први пише о репродуктивним питањима у обради књиже-

6 У Речнику српскога језика (Rečnik srpskoga jezika, 2007: 1160) стоји „репродуктиван, -вна, -о који се односи на репродукцију, који поновно производи, ствара: ~ уметност, ~ уметник.“

7 Видети више у: Cvetoновић, 2014: 363–373.

вног текста. „Кад питања упућују на казивање познатих, научених и запамћених садржаја, онда су она репродуктивна“ (Nikolić, 2000: 33). Симеон Маринковић (Marinković, 1994) детаљно се бави питањима и задацима за ученике и доноси њихову класификацију са примерима. За први ниво тумачења издваја рекогнитивне, који подразумевају препознавање, и репродуктивне, који упућују на понављање и утврђивање. Вук Милатовић (Milatović, 2011: 285) не издваја посебно репродуктивна питања, али даје примере питања у разматрањима методичких поступака обраде књижевног текста. Класификацијом су обухваћена и репродуктивна питања, у која спадају конкретна питања и подстицајно-откривачка питања (за успостављање везе са текстом). Немачки дидактичар Гизела Бесте (Beste, 2007) класификује питања према сегменту анализе који је обухваћен, а аналогно траженом одговору репродуктивна питања обухватају питања о комуникативној ситуацији и предметна питања. Звонимир Диклић (Diklić, 2009: 140) разматра задатке и питања у настави књижевности и, између осталих, издваја репродуктивне, који су приказани као начин да се препознаје, понавља и утврђује садржина текста и градива уопште.

У млађим разредима основне школе постављају се питања за разумевање и тумачење текста, а у првом разреду доминирају она о разумевању прочитаног. Обично су прва питања репродуктивна, али анализа ипак зависи од природе самог текста. Репродуктивна питања првенствено служе за разумевање прочитаног текста, а користе се и у тумачењу у комбинацији са осталим питањима, задацима и налозима. Она најчешће почињу упитним речима (*ко, када, како, колико, где*), на њих ученик одговор проналази у књижевном тексту, присећа се чињеница (фабуле, ликова, места радње или стихова) и одговара. У читанкама за први разред основне школе као део дидактичко-методичке апаратуре дата су питања и задаци који се могу класификовати према функцији у разумевању и тумачењу. У

следећем делу рада анализирана је заступљеност репродуктивних питања у дидактичко-методичким апаратурама четири читанке за први разред основне школе, за песму „Цртанка“ Стевана Раичковића и причу „Два друга“ Лава Толстоја.

Репродуктивна питања у дидактичко-методичкој апаратури

Питања, задаци и налози за анализу текста у дидактичко-методичкој апаратури читанке помажу наставнику да припреми адекватни методички поступак обраде. Основна методичка претпоставка је да су садржаји апаратуре јасни, подстицајни и да ученике упућују на текст. Методички је значајно наставничково вођење ученика кроз текст, односно методичко тумачење које се одвија кроз питања и одговоре. „Разноврсни садржаји – питања, задаци, вежбања, закључци, изводи, ученицима помажу да, уз наставника или самостално, разумеју и тумаче књижевни текст, уче и развијају своје способности“ (Cvetanović, 2012: 15).

У лектири прописаној Програмом за први разред основне школе (НР, 2004: 5) има највише песама и прича, а најмање је драмских текстова. Једна од песама која је у обавезној лектири, па самим тим и у читанкама, јесте „Цртанка“ Стевана Раичковића. У овој песми, у седам песничких слика, црта се и боји сликовница из маште. Свака слика приказана је у две строфе од по два стиха. Методичке смернице обухватају песничке слике, риму и ритам. Претпоставља се да у песми нема непознатих речи за ученике и да је то један од разлога због којег ће они разумети текст и после првог читања. Питања која следе постављају се да би се разговарало о песми на нивоу разумевања и тумачења. У читанкама за први разред основне школе налазе се углавном репродуктивна питања и задаци који усмеравају наставни разговор о овој песми.

Дидактичко-методичка апаратура читанке за први разред основне школе аутора Радмиле Жежељ Ралић (Žeželj Ralić, 2015: 19), након песме „Цртанка“ Стевана Раичковића, има пет делова, од којих се у прва два постављају питања за анализу песме, а у осталима се налазе подстицаји за илустровање, учење језичких појмова (хомоними) и стваралачко писмено изражавање (додавати по један стих свакој строфи песме). У апаратури прво стоје питања за анализу песме распоређена у два дела:

Каж ми, кажи

Шта ћеснику треба да најрави цртанку?

Које боје ћланира да користи?

Шта жели да нацрта?

Шта би се могло додати његовом цртежу? Зашто?

Колико је строфа у њесми? А колико стихова?

Шта мислиш?

Каже се да ћесници сликају речима. Како ћо разумеш?

Шта мислиш о избору боја и слика у овој њесми?

Која ти се највише допада?

Шта значи „ударити тачку на нешто“?

Који би још наслов одговарао овој њесми?

Анализом система питања датих у овој апаратури примећује се комбинација репродуктивних и продуктивних. Прва питања се односе на проналажење основних боја и појмова који се помињу у песми. Питање којим се тражи да ученици кажу шта песник жели да нацрта је непрецизно, јер из песме не знамо шта он жели, већ знамо шта је нацртао. На крају првог дела апаратуре стоје питања којима се проверава знање, тражи се од ученика да препознају строфе и стихове, што је и програмски задатак за овај разред. Други део апаратуре има продуктивна питања која усмеравају ученике на сликовитост песничког језика, устаљени израз у последњем стиху и на размишљање о теми песме. Може се закључити да се у анализираној апаратури налази више продуктивних питања.

Другачији методички приступ песми „Цр-танка“ Стевана Раичковића имају Иван и Моња Јовић (Јовић, Јовић, 2010: 107), који доносе прво тврдње које ученици треба да допуне, затим питања, а посебан део апаратуре се односи на риму као књижевни појам:

Разговарамо о... њесми

Зар ово није лепо обојена њесма?

Покушај да њреџиш за који црџеж је коришћена боја:

Жуџом су обојени њроја и

Плавом су обојени и

Зеленом су обојении

Црвеном су обојени, и

Белом су обојени и

Црном су обојени, и

Прочитај још једном друџу сџрофу. Шџа је џо нацрџано оловком?

Шџа значи ударџи џачку на неџџо? Како џума-чџи џај израз?

Прво питање већ усмерава на саму анализу, иако се односи на ученички доживљај песме. Формулација га сврстава у групу *да-не џиџања*, за које је најбоље упитати за додатно објашњење и аргументацију. Захтеви који су затим постављени прате песничке слике и траже да се ученик враћа на текст, издваја и уписује речи које је пронашао у песми. Ови репродуктивни задаци усмерени су на поновно читање строфа и откривање песничких слика. Методички се прати структура песме, осим једног питања које ученике поново враћа на другу строфу. На крају овог дела апаратуре два питања позивају ученике да размишљају о крају песме и значењу устаљеног језичког израза. У анализираној апаратури налазе се репродуктивни задаци, осим првог, који се односи на доживљај песме. Тако ученик на свако питање добија одговоре у самом тексту, а на наставнику је да анализу прошири и другим врстама питања и задатака. У овој апаратури питања

су полуотвореног и отвореног типа. Увек исти почетак тврдње која се допуњује није најбоље стилско решење, јер дајући (или читајући) одговоре један за другим добијамо исте формулације реченица. То се могло избећи изменом појединих речи или другачијим редом речи у реченицама. Међутим, ако узмемо у обзир узраст ученика и правила да је задатак јасан и недвосмислен, онда је оправдано да стил, иако не неважан, овде буде у другом плану.

У *Чиџанци* Симеона Маринковића и Славице Марковић (Marinković, Marković, 2012: 81) након песме Стевана Раичковића „Цртанка“ стоје питања и задаци:

Шџа је све дечак из ове њесме џражио за црџање?

Наведи шџа је све желео да нацрџа.

Којом је бојом нацрџао џроју и сунце? Заџџо је одабрао џу боју?

Којим је бојама црџао друџе џредмеџе и диџа?

Да ли се црџање у овој њесми одвија у једном џодишњем добу? По чему се џо види?

Шџа значи сџих: да ударим џачку?

Пронађи у овој њесми речи које се рџмују.

Колико сџрофа има ова њесма? Колико је сџихова у свакој сџрофи?

Наведи шџа ди џи волео да нацрџаџи? Које су џи боје џоџредне? Заџџо?

Захтеви у овој апаратури односе се на три сегмента обраде књижевног текста, а два задатка након њих упућују ученике на кључне појмове (*њесма*, *сџрофа*, *сџих*, *рџма*) и на решавање задатака у радној свесци. Први је анализа песме, други се односи на књижевнотеоријске појмове, а трећи на стваралаштво (ликовно) подстакнуто песмом. У пет питања која стоје на почетку апаратуре од ученика се тражи да пронађе појединости у песми. У првом питању се помиње дечак који црта, односно лирски субјект, који се тако интуитивно препознаје. Низ репродуктивних питања прекида једно које нема своју функцију у настави, и то: *да ли се црџање у овој ње-*

сми одвија у једном годишњем добу. У песми се боје златно сунце, зелена трава, лубеница, цвет за пчелу и грудве снега. Дакле, помињу се речи које се могу везати за различита годишња доба. Али, то никако не указује да је цртеж из песме настао у једном или у више годишњих доба, већ да се поменути предмети, бића и појаве јављају у свако доба године. Ту није важно годишње доба, већ оно што се боји речима, односно цртеж који је насликан стиховима. Питање којим се заокружује анализа песме односи се на последње стихове и ученици објашњавају устаљени израз. Репродуктивна питања која следе позивају ученике да пронађу речи које се римују и преброје стихове и строфе. Питања у апаратури у овој читанци су углавном репродуктивна, чији низ се прекида понеким продуктивним.

У дидактичко-методичкој апаратури читанке аутора Зорице Цветановић и сарадника (Cvetanović i sar., 2011: 55) постављају се репродуктивна питања након песме „Цртанка“ Стевана Раичковића:

Говорим

Шта је прво поједино сликару за цртанку?

Жутиа Шта је жутиом бојом обојено у песми?

Која боја може да излази?

Плава Зашто сликар црта плаву боју?

Зелена Зашто је сликару поједино зелена боја?

Како ће изледасти дрво?

Црвена Шта сликар боји црвено?

Када је лице црвено?

Бела Слика белом бојом боји цвети и две грудве.

Зашто је одабрао белу боју да би обојио даш тво?

Црна Шта значи црнка у овој песми?

Питања су разврстана по бојама које се помињу у песми, односно по песничким сликама, и позивају ученике да пронађу кључне речи помоћу којих се тумачи песма. Адекватно обојеним пољима која се налазе поред питања учени-

ци се упућују на боје, које су поменуте у песми, а суштински их враћају на песму и песничке слике. Три питања која се налазе на крају апаратуре нису репродуктивна, већ продуктивна, јер се од ученика тражи да објасне стихове, односно значења одређених речи, без којих нема разумевања саме песме. Издвојене боје (могло би се рећи – кључне речи) као тезе за вођење кроз песничке слике и питања која се налазе у овој апаратури су основа за даљу методичку анализу песме. Дакле, у овој апаратури постоји више репродуктивних питања, која се комбинују са продуктивним.

Може се закључити да у апаратурама читанки за први разред основне школе, за песму „Цртанка“ Стевана Раичковића, има највише репродуктивних питања. Аутори читанки бирају основне елементе методичке интерпретације за постављање питања и задатака, али има и апаратура где песма није обухваћена целовито.

Тумачење приче у првом разреду основне школе пружа више могућности за избор једног од више адекватних методичких поступака обраде. Као пример за разноврсност питања у апаратури издваја се прича „Два друга“ Лава Толстоја, која се налази у обавезној програмској лектури (НР, 2004: 5). Прича говори о пријатељству и понашању другова у тешким животним ситуацијама. Идилична слика на почетку, у којој два друга шетају шумом, мења се. Доласком медведа другови су се нашли у опасности. Један се спасао тако што се попео на дрво, не размишљајући о другоме, који је остао сам и претварао се да је мртав. На крају, када је медвед отишао, два друга, која су избегла опасност, разговарају и онај који је остао на земљи говори животну истину. Каже шта му је медвед шапнуо: „Рекао ми је да су лоши они људи који у опасности напуштају своје другове.“ Слика односа два друга на почетку и на крају приче показује да се види ко је прави пријатељ када настане невоља. На основу понашања два друга проналазимо аналогне приме-

ре у свакодневном животу и повезујемо са експлицитно датом поруком у последњој реченици приче, која се може повезати са пословицама *Пријатељ се у невољи познаје* и *Дрво се на дрво наслања, а човек на човека*.

У читанци за први разред основне школе *Игра речи* Радмиле Жежељ Ралић (Žeželj Ralić, 2015: 39) након приче Лава Толстоја „Два друга“ апаратура има шест делова, од којих се у прва два постављају питања за анализу песме, а у осталима се налазе подстицаји за препричавање и причање на основу датог почетка, учење књижевнотеоријских појмова (прозни текст, место догађаја, ликови) и пословица о пријатељству. У апаратури прво стоје питања за анализу текста:

Каж ми, кажи

Шта је у овој причи погодно привукло твоју пажњу?

Ко су учесници догађаја (ликови у овој причи)?

Како су се они понашали кад су се нашли у опасности?

Шта је учинио медвед? Како разумеш последњу реченицу у тексту?

Шта мислиш?

Зашто медвед није повредио дечака који је лежао на њему?

Шта мислиш, како се осећао дечак док је медвед био у његовој близини?

Које од поменutih особина има дечак који је удео да дође: поштен, неискрен, храдар, седичан, пажљив, мисли само на себе, лош друг, лажљив, тврдоглав, сналажљив? Изабери оне које описују тог дечака.

Шта је право друштво?

Питања за разумевање и анализу текста која се налазе у овој апаратури су разноврсна. У првом сегменту апаратуре постављена су четири репродуктивна питања, о садржини и ликовима, и једно продуктивно, о идејном слоју текста. У оквиру другог сегмента апаратуре продуктивним питањима долази се до порука и оне се повезују са искуством и свакодневним животом. Тумачење ликова реализује се кроз особине које су понуђене, а ученици бирају адекват-

не. То је добар методички пут да се ученицима првог разреда приближе начини на које можемо описати какав је неко, јер им понуђени одговори веома помажу у размишљању о особинама ликова. Комбинацијом ових питања анализа се усмерава на три чиниоца интерпретације књижевног текста – садржину, идеје и ликове. Питања су јасна и обухватају основне методичке смернице. Може се закључити да се у овој читанци комбинују репродуктивна и продуктивна питања за разумевање и тумачење приче. Анализирајући апаратуру, немогуће је не приметити да је након овог текста дато одређење више књижевнотеоријских појмова (*прозни текст, место догађаја, ликови – спољашњи изглед и постојци, њихове особине, главни и споредни ликови*). Не треба заборавити да у првом разреду ученици још увек савладавају технику читања и зато није методички оправдано да три појма из теорије књижевности стоје у једном објашњењу, након само једног текста.

У читанци Ивана и Моње Јовић (Jović, 2010: 49), у апаратури након приче „Два друга“, нагласак је на садржини и особинама ликова, а комбинују се различита питања:

Разговарамо о... причи

Куда су два друга ишли?

Шта је учинио један друг када се појавио медвед?

Како се понашао друг?

Како оцењујеш то што се друг који је био на сигурном смејао ономе који је био у опасности?

Шта такво понашање говори о њему?

Какав одговор је добио друг који је мислио само на себе?

Да ли се његов пријатељ с њавом наљутио?

Након овог дела следе још три дела апаратуре, у којима се прво објашњавају место и време радње као књижевни појмови, затим се ученици упућују да одиграју једну игру, а на крају стоји питалица. Сви сегменти апаратуре у вези су са

песмом, али је само први део основа за анализу. Иако је у другом делу апаратуре објашњено место и време радње, само једна реченица је у вези и са овом причом (*Догађај у овој причи збио се у шуми*). Питања која се односе на анализу текста састављена су од репродуктивних и продуктивних питања. Прва се односе на садржину приче и ученици одговоре на њих проналазе у првим реченицама. Затим следе питања која траже етичку карактеризацију ликова. Анализа се затим усмерава на поруку приче и повезивање са ученичким искуством. Систем питања у овој апаратури доноси адекватан методички редослед чинилаца интерпретације књижевног текста. Као што смо већ рекли, у другом делу апаратуре објашњени су место и време радње, а само једна реченица у објашњењу је у вези са овом причом (*Догађај у овој причи збио се у шуми*), и то само са местом, а не и са временом, које и не може да се одреди. Такви су и примери који следе – бајке „Ивица и Марица“, „Снежана и седам патуљака“ и „Црвенкапа“. Објашњења књижевних појмова треба да прате адекватни примери, што у овој апаратури није случај.

У *Читаници за први разред основне школе* Симеона Маринковића и Славице Марковић (Marinković, Marković, 2012: 37) након приче „Два друга“ прво стоје следећа питања:

Шта су учинила два друга кад је пред њих искочио медвед?

Како се понашао медвед када је пришао човеку који је лежао?

Шта значи порука: „Лоши су они људи који у опасности најушћају своје другове“?

Зашто је човек рекао то своме другу?

Апаратуру чине укупно четири питања, од којих су прва два репродуктивна, а друга два продуктивна, уз два књижевнотеоријска појма као кључних речи (*прича* и *порука приче*). Ученици се помоћу прва два питања усмеравају на садржинску анализу текста и издвајају два битна

догађаја. Следећа два питања односе се на идејну анализу, а од ученика се тражи да објасне поруку и да закључе зашто је баш она употребљена у овој причи. Питања у овој апаратури показују да се комбиновањем малог броја питања могу обухватити основни сегменти анализе, а да комбинација репродуктивних и продуктивних питања може бити адекватан пут за постављање методичких основа за обраду књижевног текста.

У првом разреду основне школе након читања песме Лава Толстоја „Два друга“ прво се постављају репродуктивна питања (Cvetanović i sar., 2011: 9):

Говорим

Шта се догодило друговима у шуми?

Како се сјасао први друг?

Како се сјасао други друг?

Шта је могао да уради друг који је одмах побегло на грво?

Какав је друг који је био сакривен на дрвету?

Шта си из ове приче научио/научила?

Пишем

Преиши последњу реченицу из шекспира.

Остали делови апаратуре доносе пословице, позив за илустровање и посебан одељак са упутствима и планом за препричавање ове приче. Питања у апаратури су комбинација репродуктивних и продуктивних, која воде ученике кроз садржину приче и ка идејној и анализи ликова. Прва четири питања траже од ученика да се врате тексту и одговарају, односно ова репродуктивна питања обухватају садржинску анализу. Следе питања о особинама једног друга, као и о поруци која је исказана речима једног друга, а ученици треба и да је запишу. Питања у овој апаратури обухватају основне чиниоце интерпретације.

Закључак

Формулација питања има посебан значај у настави књижевности, јер се ученици упућују на књижевни текст – проналазе одговоре у њему и закључују на основу прочитаног. У разредној настави, а посебно у првом разреду основне школе, разумевање текста је основа за његово тумачење и увек се постављају питања која се односе на оба сегмента обраде. Репродуктивна питања у обради књижевног текста првенствено служе за разумевање прочитаног, а одговор на ова питања ученик може пронаћи у самом књижевном тексту. Она се користе и у тумачењу, у комбинацији са осталим питањима, задацима и налозима. Иако анализа зависи од природе књижевног текста који се обрађује, репродуктивних питања ипак највише има у првом разреду основне школе, јер се савладава техника читања са разумевањем.

У дидактичко-методичким апаратурама у актуелним читанкама налазе се питања која доприносе разумевању и тумачењу књижевног текста испод којег се налазе. У анализираним апаратурама након песме и приче доминирају репродуктивна питања. Може се закључити да су аутори читанки имали у виду да је у првом разреду, кад су ученици тек савладали читање, потребно да се почне од репродуктивних питања. Анализом је утврђено да су у читанка-

ма за први разред основне школе прва питања увек репродуктивна. У апаратурама има и продуктивних питања и задатака, што је и методички неопходно, јер није могуће анализирати текст без разноврсних питања. Оно што је учено у појединим апаратурама је и мали број питања (и репродуктивних и продуктивних) који усмерава анализу. Немогуће је размишљати о песми или причи уз три, четири захтева, а нарочито ако они нису у вези са текстом, већ су повод за разговор о другим темама.

Редослед питања и начин формулације одређују чиниоци интерпретације књижевног текста и предвиђене методичке радње које се надовезују логичким следом. Репродуктивна питања и задаци на наставном часу имају своју улогу у систему тумачења, а свако питање треба да води ка промишљању о књижевном тексту и да има своје место и улогу у односу на друга питања, захтеве и налоге. Репродуктивна питања имају своју функцију у разумевању, као и у тумачењу књижевног текста. Свако питање поставља се да би усмерило пажњу ученика на текст и тумачење, а његова вредност зависи од наставног рада који му претходи и следи и од ситуација у којима се примењује.

Извори

- Cvetanović, Z., Koprivica, S., Kilibarda, D. (2011). *Čitanka za prvi razred osnovne škole*. Beograd: BIGZ školstvo.
- Jović, M., Jović, J. (2010). *Čitanka za prvi razred osnovne škole sa poukama o jeziku*. Beograd: Eduka.
- Marinković, S., Marković, S. (2012). *Čitanka za prvi razred osnovne škole*. Beograd: Kreativni centar.
- Žeželj Ralić, R. (2015). *Maša i Raša. Igra reči, čitanka za prvi razred osnovne škole*. Beograd: Klett.

Литература

- Beste, G. (2007). *Deutsch Methodik, Handbuch für die Sekundarstufe I und II*. Berlin: Cornelsen scriptor.
- Cvetanović, Z. (2012). *Čitanka u razrednoj nastavi*. Beograd: Učiteljski fakultet.
- Cvetanović, Z. (2014). Tipologija pitanja za razumevanje i tumačenje književnog teksta u mlađim razredima osnovne škole. *Književnost za decu u nauci i nastavi*, (363–373). Jagodina: Fakultet pedagoških nauka.
- Diklić, Z. (2009). *Književnoznanstveni i metodički putokazi nastavi književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
- Godžinu, S., Vilson, Dž. (2014). *Kako postavljati pitanja: kako da učenici bolje razumeju ono što vide, pročitaju, čuju ili urade*. Beograd: Kreativni centar.
- Jovanović, A. (1984). Protivrečnosti nastave književnosti. U: Jovanović, A. (ur.). *Kako predavati književnost* (7–19). Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Leksikon obrazovnih termina (2014). *Leksikon obrazovnih termina*. Beograd: Učiteljski fakultet.
- Marinković, S. (1994). *Metodika kreativne nastave srpskog jezika i književnosti*. Beograd: Kreativni centar.
- Milatović, V. (2011). *Metodika nastave srpskog jezika i književnosti u razrednoj nastavi*. Beograd: Učiteljski fakultet.
- Nikolić, M. (2000). *Metodika nastave srpskog jezika i književnosti*. Beograd: Zavod za udžbenike.
- NP (2004). Nastavni program obrazovanja i vaspitanja za I i II razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja. *Prosvetni glasnik*, 10. Beograd: Službeni glasnik RS.
- Poljak, V. (1984). *Didaktika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Rečnik srpskoga jezika (2007). *Rečnik srpskoga jezika*. Novi Sad: Matica srpska.
- Vilotijević, M. (2000). *Didaktika, organizacija nastave*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva i Učiteljski fakultet.

Summary

Teaching Serbian language as a school subject starts with learning reading and writing, and in this period, as well as later, in the second term of the grade, there are teaching areas interwoven – language, literature and linguistic culture. Interpreting a literary piece in the class starts from the first reading and it is realized through questions, tasks and assignments for students. Reading comprehension questions and interpretation questions are particularly significant. In the paper, there are reproductive questions, which answers can be found in the very text and which start teaching interpreting. The aim of the paper is term determination of reproductive questions, which help literary piece to be interpreted and determine the presence of these questions in didactical-methodological apparatus in readers for the first grade of the primary school.

Key words: *initial reading, teaching literacy, methodological interpretation of the text, typology of questions, reproductive questions.*